

A nemzetek együtt, egymás mellett akarnak emelkedni, nem pedig egymás romjain.

Vasvári Pál
1826. július 14. – 1849. július 6.

Péntek László

Körösfő és Vasvári Pál

Körösfő és Vasvári Pál

A közel ezer lélekszámú kalotaszegi település, Körösfő, a Sebes-Körös forrásánál, Kolozsvártól nyugatra, 43 km-re, Nagyváradtól keletre, 107 kilométerre fekszik az E 60 nemzetközi út mentén.

E magyarlakta falu lakóinak nagy része népművészeti tárgyak – varrottasok, fafaragású dísz tárgyak – készítésével és forgalmazásával keresi meg mindennapi kenyerét. A falu népe református vallású. Mára elmondhatjuk, hogy „népművészeti kereskedelmi központtá” nőtte ki magát, jó kapcsolatot ápolva nemcsak a magyar, de a környező román nemzetiségű falvak lakosaival is, akikkel intenzív cserekereskedelmet folytat. A körösfői kereskedőt megtaláljuk a Fekete-tengertől egészen az Anyaország nyugati határáig, amint szebbnél szebb portékáját kínálja megvételre, ám otthon, a falun áthaladó főút mentén is valóságos bazar-sort alakított ki, ahol már nemcsak saját készítésű dísz tárgyakat árúsítanak.

1995-ben a falu népe nagyszabású ünnepség keretében emlékoszlopot, kopjafát szentelt a Kalotaszeg határában 1849. július 6-án, a román lázadó erők által lemészárolt Vasvári Pál őrnagy, valamint a vele együtt meggyilkolt Rákóczi-szabads csapat több mint négyszáz tagja emlékére.

A körösfőiek tudták, hogy cselekedetük nem fogja elnyerni a románok tetszését, de azért ekkora gyűlölettel átfűtött támadásra nem számítottak. A Kolozs Megyei Tanács építészeti osztálya több millió lejes büntetést rótt ki az úgynevezett „főkolomposokra”, és kötelezte őket a kopjafa azonnali eltávolítására. Eközben a nacionalista román média intenzív támadásba kezdett a körösfőiek ellen, azzal vádolták az emlékoszlop állítóit, hogy a román nép hóhéranak tisztelegnek, aki negyvenezer ártatlan román haláláért felelős. Az erdélyi és anyaországi magyar média kiállott mellettük, és védte a körösfőiket, annál is inkább, mivel a Kolozsvári Bíróságon, Törvényszéken, Táblabíróságon több mint öt pert indítottak ellenük, amelyek a végére annyira összekuszálódtak,

hogy alig lehetett kibogozni, ki kit perel. Hála az írott és elektronikus sajtónak, melyek híven tudósítottak a perek állásáról, nemzetközi szintre is kijutott az ügy. A kitűnő ügyvédeknek és lelkes pártfogóknak köszönhetően az évekig zajló pereket a körösfőiek mind megnyerték, a kopjafa ma is áll, évente több ezren róják le kegyeletüket nemzetünk nagyszerű mártírjainak emléke előtt.

Ki is volt Vasvári Pál? Hogyan került Kalotaszegre? Mit cselekedett, hogy több mint másfél évszázad után is, egyes befolyásos román körök ilyen ádáz gyűlölettel támadják még az emlékét is?

Több évtizedes kutatómunkám során, hála a történészeknek, a folyóiratokban, az újságokban, könyvekben, tudományos dolgozatokban Vasvári Pálról megírt írások segítenek, hogy tisztán lássunk ebben a kérdésben, és megtudjuk az igazságot erről a nagyszerű hazafiról, aki életét áldozta nemzetéért a szabadságharc oltárán.

Életútja

1826. július 14-én született Bűdön, a mai Tiszavasvárin. Vannak, akik szlovák, ruszin vagy éppenséggel szerb nemzetiségűnek tartják a görögkatolikus vallása miatt. A család azonban magyarnak tartotta magát. A gyerekek a Thököly-, Rákóczi-, Bocskai-szabadságharc szellemiségével léptek ki a nagybetűs életbe. Nagyapja, Fejér János görögkatolikus lelkész, 1746-ban a Szabolcs-megyei Gelsén született.

Nagyanyjának leánykori neve Kőműves Rozália. Apja Fejér Pál, ugyancsak görögkatolikus lelkész, 1786-ban az Ung megyei Palágy községben látta meg a napvilágot.

Édesanyjának leánykori neve Méhay Erzsébet. A család 1827-ben – tehát a kis Pál még alig egyéves volt – Hajdúböszörménybe költözött. Itt eszmélkedett és végzte el elemi iskoláit, kitűnő eredménnyel.

1837-ben Nyírvasváriba költöznek, a fiatal Pál ugyanebben az évben kezdi meg tanulmányait a Nagykárolyi Piarista Gimnáziumban, ahol eminens tanuló, osztályelső, amit az is alátámaszt, hogy ő köszönt el a végzős diákok nevében. 1843-ban Pestre ment az egyetemre, ahol történelmet és természettudományt tanult. Tanárai közül Horváth István állt hozzá a legközelebb, neki köszönhetette, hogy történelemtanár lett. Megtanult németül és franciául. Bölcsészhallgató korában tanári állást vállalt Teleki Blanka grófnő leánynevelő intézetében. Ekkor készítették el rajongó leánytanítványai a portréját, a kor neves festőjével, Barabás Miklóssal. Vasvári volt az első Magyarországon, aki a nők egyenjogúságát hirdette. Jó szervező, bekapcsolódik a diákkörök munkájába. 1844-ben az Egyetemi Magyar Társulat, 1845-ben az Irodalmi Kör tagja, az egyetemi ifjúság vezetője. Újságot szerkeszt, verseket, történelmi elbeszéléseket, tudományos dolgozatokat ír. 1847-ben a Zrínyi Miklós költőről írt terjedelmes tanulmányával elnyerte a Kisfaludy Társaság pályadíját. Ekkor változtatja meg a nevét Fejérről Vasvárra, ugyanis kora neves történésze, Fejér György családneve miatt félreértés, áthallás nélkül nem adhat közre történelmi szakmunkákat. Ekkor Magyar Mihály könyvárussal meghirdették a Történeti Névtár tervet, mellyel életre szóló programot fogalmazott meg, amely a magyar történelem fontos személyiségei

életrajzának 25–30 kötetes sorozatát jelentette volna, sajnos azonban a történelmi események miatt ennek csak első kötete jelent meg.

A forrongó ifjúság

Az Európában fellángoló forradalmi eszmék termőtalajra találtak a magyar ifjúság körében is. A Radikális Kör tagjai esténként a Pilvax kávéházban gyűltek össze, ahol elemezték a forradalmi változásokat Európában, terveket szőttek a nemzet jövőjéről, egy új, szabad, független Magyarországról. Hamarosan barátja, Petőfi Sándor mellett, az 1848-as márciusi ifjak egyik vezéregyéniségévé emelkedett. Petőfi után az ellenség őt tartotta a legveszélyesebb izgatónak. Az Ellenzéki Kör egyik vezetője.

1848. március 15-én Landerer nyomdájában Petőfi Sándor, Irinyi József, Jókai Mór, Bolyovszky Gyula társaságában fogalmazták meg a Tizenkét pontot. Petőfi otthon felejtette a Nemzeti Dal kéziratát, hisz a cenzúra miatt nem is gondolhatta, hogy nyomtatásban is lehetséges lesz megjelentetni, ezért tintát és papírt kért, emlékezetből írta le a verssorokat. Vasvári kezében ollóval várta egy-egy versszak elkészültét, felszabdalta a papírt, hadd dolgozzanak a szedők, s míg nyomták az első példányokat, lelkesítette a nyomda előtt egybegyűlt várakozókat. Délután ő az első szónok a Múzeumnál, azután a Várba ment Táncsics kiszabadítására. Másnap tagja lett a Közcsendi Bizottmánynak. Március 19-én már az országgyűlés színhelyén, Pozsonyban, Pest város küldöttségének ifjú és népszerű tagja. A kormány

Pestre érkezésekor, április 14-én, ő mondta az üdvözlőbeszédet. Később titkár Kossuth pénzügyminisztériumában, majd futár, országjáró katonatoborzó, éjszakánként hadtudományi műveket tanulmányoz, előadásokat tart az egyetemen, fél év után képzett stratéga, honvéd hadnagy.

Rabok legyünk vagy szabadok?

Az őszi népfelkelés idején, amint hírül vette, hogy Jelačić horvát bán seregei élén az országra tört, és már Székesfehérvárig nyomult előre, egyetemistákból, mesterlegényekből megszervezte a Fővárosi Csapatot, melynek négy századát kapitányi rangban ő vezette a bán seregei ellen. 1848 októbere után a honvédség súlyos tiszthiányban szenved, ezért hat hónapos csapattisztképző tanfolyamot szerveztek, ahol Vasvári oktatta a hadtörténetet. Ebben az időben mélyül el a kapcsolata Kossuthal, teljesen az ő hatása alatt dolgozik (Kis Kossuthnak is nevezik), akihez hat társával együtt beadványban fordult szabadcsapatok toborzásának engedélyezésére. Kossuth 1849. január 16-i nyílt rendeletével helyt adott a kérelemnek. Vasvárinak Békés és Bihar megyékből sikerült összetoboroznia 500 derék embert, akiknek kiképző tisztje Simonfy József őrnagy lett, vezérük pedig őrnagyi rangban Vasvári, akiknek az O.H.B. parancsa értelmében Erdélybe kellett vonulniuk a román felkelők ellen, akik szörnyű pusztítást végeztek a magyarság körében. 1849 februárjának végén Székelyhíd mellett, Köbölkúton találjuk Vasváriékat, majd egy hónap múlva Poklostelekre vonulnak, ahol ugyancsak hetekig időznek, majd áp-

rilis 17-én Hegyközkovácsiba tették át táborukat. A téli táborozást követően Vasvárinak kiújult a betegsége, láza különböző intenzitással haláláig kísérte.

Április 27-én zajlott le a csapat életének legfelemelőbb pillanata, a zászlószentelés. Az idő rövidsége miatt csak egyszerű zászlóra futotta, melyet Teleki Blanka grófnő felügyelete alatt Debrecenben készítettek. Nagyvárad főterét több ezer ember töltötte meg. A piros zászlón ezüsttel hímezve e szavak állottak: HAZÁD NAK RENDÜLETLENÜL – az egyik oldalon, s a másikon: OH, HA TE ÉLNÉL RÁKÓCZI. A széles zöld szalagon állt a zászlóánya Teleki Blanka neve (akihez Vasvárit gyengéd szálak fűzték), valamint a zászlószentelés időpontja: 1849. április 27. A zászló körül a Rákóczi-csapat három százada, mintegy 500 honvéd állott, öltözetük sötétzöld atilla piros zsinórzattal, ezüstmombokkal és piros nadrág. Vasvári kivont karddal, ragyogó tekintettel állott előttük. Az első szeget a zászló nyelvébe a nagyváradi görögkatolikus plébános verte Szent István, a másodikat Teleki Blanka grófnő a népek szövetsége, a harmadikat Vasvári a Magyar Köztársaság nevében, és így folytatták tovább. Ekkor a zászlóánya kezébe vette a felszegezett zászlót, csillogó fekete szemei a lelkesedés tüzeitől égtek, s meghatott hangon monda: „Hordozza dicsőséggel!”, és átadta azt Vasvárinak. Vasvári gyönyörű lelkesítő beszédet mondott a teret ellepő tömeg előtt, és még aznap elindult Erdély felé állomáshelyére, Kalotaszegre.

A csatatér színhelyére jöttem

Május 2-án érkezik a Rákóczi-szabadcsapat Bánffyhunyadra. Rövid pihenő után, május 5-én a Rákóczi-csapat súlyos csapást mért a Gyalui-havasokban megbúvó lázadó román erőkre, melyek állandó rettegésben tartották a havasalji magyar falvakat, ezek közül többet kifosztottak, porig égettek, és lakosait legyilkolták, mint például Kalotaszentkirályt vagy Zentelkét 1848. november 6–8. között. Ezután Vasváriék várakozó állásba vonultak. A Rákóczi-csapat századait Incsel, Valkó, Kalotaújfalun, valamint Magyargyerőmonostor falvakban helyezte el, itt várva a további fejleményeket. A Bem József tábornok által vezetett sikeres hadjáratnak köszönhetően, az 1849. év tava-

szára Erdély nagy része felszabadult. A császári seregek kivonulása után csak Fehérvár és Déva vára, valamint az Avram Iancu román vezér parancsnoksága alatt lévő több mint negyvenezer puskás és lándzsás sor- és határőr-katonaság maradt hódolatlan, akik az Erdélyi Szigethegységbe húzódtak vissza, onnan zaklatták és támadták a havasaljai magyar településeket. A lázadó román erők lefegyverzésére Bem elhatározta egy erős honvédcsoport bevetését, miszerint három oldalról bekerítik őket, s vagy megadják magukat, vagy pedig Bihar felé menekülnek, ahol azonban a jól felfegyverzett népfelkelőkkel találják magukat szembe.

A hadművelet megszervezését Bem tábornok a hadsegédjére, Zarzinczki ezredesre bízta, akinek parancsa értelmében

Déva felől báró Kemény Farkas ezredes 3000, Fehérvár felől Beke József alezredes 2000 emberrel kezdje meg a románok bekerítését, Gyalu felől Szépszőgi József őrnagy a 123. tartalék zászlóalj zömével, Kalotaszeg irányából pedig Vasvári Pál őrnagy 2000 emberrel támogassa a hadműveletet. A Vasvári Pál parancsnoksága alatt lévő dandár a következő csapatokból állott: a 49. tartalék zászlóalj két százada Buzgó László főhadnagy vezetésével, az 50. tartalék zászlóalj Pivány Ignác őrnagy irányításával – ezek székely századok voltak –, két udvarhelyszéki vadászszázad, mely fiatal újoncokból állott, egy 25 főből álló bihari lovas nemzetőr szakasz Draveczky Lajos százados irányításával, egy 47 főből álló bécsi légiós szakasz Andréé hadnagy vezetésével, egy 200 főből álló román utászszázad, valamint a Rákóczi-szabadcsapat négy százada. A Rákóczi-szabadcsapat első századának parancsnoka Erdélyi Antal százados, a második századé Buljovszky János százados, a harmadiké Bátor Pál százados, a negyediké pedig Bárányi Bódog százados, mely század csak tartalékként vett részt a hadműveletben. A Közlöny 89., április 24-én megjelent száma, mely csak az első három századra vonatkozik, a következő tisztek névsorát közli: Bárányi Ferencz, Petten Lajos, Bodrogekői Lajos főhadnagyk, Koltai Vincze, Szarukán János, Némethi Károly, Prabek László, Bemke János, valamint Mesteri József hadnagyk. A terv szerint a Vasvári vezette dandár július 4-én a havasnyárfalui fennsíkon táborba szállt, itt várva a Gyalu felől érkező Szépszőgi őrnagy csapatait. De Bem, aki éppen ez idő tájt utazott Nagyváradra, hogy Kossuthtal ta-

lálkozzék, értesülvén az orosz csapatok betörési szándékáról, a hadjáratot visszaparancsolta. Beke, Kemény és Szépszőgi meg is kapták a visszahívó parancsot, Vasváriékhoz azonban sosem jutott el a levél. Van olyan feltételezés, hogy a románok elfogták a futárt, mások szerint a távolság miatt Vasváriék egy nappal hamarabb indultak, ezért nem vehették kézbe a parancsot, de azt is feltételezik, hogy Zarcinczki ezredes egyszerűen megfelekedett róluk, vagy talán árulás történt. A tény az, hogy Vasváriékat július 5-én reggelre már körülzárták a románok, akik állandóan támadták a magyar csapatokat, 6-án azonban, mivel az utánpótlást elvágták – ugyanis a bécsi légiót, amely az utánpótlási szekerekre vigyázott, a románok szétverték, lemészárolták –, kénytelenek voltak kitörni, és ugyanazon az úton, amelyen feljöttek, visszavonulni. A kitörés irányítását Vasvári a tapasztalt Buzgó László főhadnagyra bízta. A dandár kétharmada megmenekült, azonban a Rákóczi-csapat több mint 400 tagja, valamint majdnem a teljes vezérkara, élükön Vasvári Pál őrnaggyal, itt lelte halálát. Avram Iancu nem volt jelen a bekerítési hadműveletnél, ezzel Corchiş Nicolae tribünt, Iacob Olteanu kapitányt, valamint a havasnyárfalui népvezért, Indrei Roşut bízta meg. A román csapatok kiképzését és összehangolását egy Ivanovics nevezetű osztrák tiszt végezte és látta el fegyverrel.

Csata-e vagy mészárlás?

A csata és Vasvári elestének helyére vonatkozólag számomra minden egyéb állítással ellentétben, a legmeggyőzőbbek

azok a tanúvallomások, amelyeket a harcban részt vett tisztek eskü alatt tettek. Például Pilhoffer István, aki a 49. honvédszászlóalj második századában harcolt és meg is sebesült Vasvári mellett, szemtanúja lévén a hős halálának, amely a Meleg-Szamos jobb partján lévő Havasnagyfaluba vezető útszorosban történt. Eörsi Gojdoch Iván, Buzgó László hadsegéde 7-800 m-re teszi a Meleg-Szamos jobb partjától azt a sziklaszorost, amelyből Vasváriék még kiszabadulnak. Pivány Ignác, az 50. tartalék zászlóalj (darócos székelyek) parancsnokának vallomása a legmeghatározóbb Vasvári elestének a helyére vonatkozólag. Tanúvallomása szerint Vasvári mellett küzdött, és tanúja volt Vasvári elestének, súlyos sebet kapott, és csak csodával határos módon sikerült megmenekülnie. Vallomása egybeesik a másik két tisztársának állításával, ugyanis a tisztás, ahol látta Vasvárit elesni, a Meleg-Szamos jobb partjától 300 m-re fekszik, amely a szűk hegyszoros bejárata előtt van. A fent említett tisztek vallomásai alapján, 1849. július 6-án 11 órakor a Havasnagyfaluhoz közeli táborhelyről indult a dandár. A visszavonulás hátrvédékenti fedezését a Piványi Ignác őrnagy által vezetett, két századnyi székely biztosította. A fântânei hegytetőig szép sorban vonultak vissza a különböző alakulatok, innen az egyre mélyülő útban állandó csatározások közepette érkeztek a *La grinzi* nevű határrészig, ahonnan rátértek a törökök útjának nevezett, északi irányba kanyargó, útnak alig nevezhető szűk ösvényre. A románok a dandár nagy részét engedték elvonulni, így Buzgó és Vasvári csapatai ki tudtak törni nagyobb veszteség nélkül a gyűrű-

ből, ámde Piványi Ignác őrnagy két székely századát hatalmas erővel támadta a lándzsás, fejszés, puskás románság. Szűnni nem akaró harcok közepette érkeznek ahhoz a szűk hegyszoroshoz, amelynek medrek tetejéről szikla- és gerendalavinát zúdítanak a románok a székely századokra. Draveczy futárai vitték a hírt a kiszabadult csapatoknak, hogy a székelyek nagy bajban vannak. Vasvári a Rákóczi-csapat mindhárom századát visszavezényli a székelyek segítségére. Gyilkos és kegyetlen közelharc bontakozik ki, a veszteség pedig óriási mindkét fél részéről. Nehezen kievickélve a hegyszorosból érkezik az összekeveredett tömeg a Meleg-Szamos jobb partjától 300 lépésre levő kis tisztáshoz, ahol a forduláznál az egyik magyar ágyú felborult. Az ágyú és a csapatzászló védelmére Vasvári minden erőt ide összpontosított. Még nem ért az ágyúhoz, amikor találat érte, de még nyeregben tudott maradni, pár lépésre az ágyútól lovát is kilőték alóla. Piványi még egy emberfeletti kísérletet tett az ágyú mellett térdelő és zászlórúdja kapaszkodó Vasvári megmentésére, kinek feje a mellére hanyatlott, zubbonya az oldalán csupa vér. Délután 5 óra fele járt az idő. Vasvári még élt, amikor az egyik móc, a topánfalvi Todea Simion föléje hajolt, vizsgálta, talán életben van-e még? A haldokló minden erejét összeszedve még érthetően ezt kérte: Vigyetek Iancuhoz! Vigyetek Iancuhoz! A móc elvgyorodott, és lándzsájával átütötte Vasvári szívét.

Szép kék szeme lassan elhomályosodott, a száján kicsorduló vért, amely végigpatkzott szőke haján, elnyelte a dús havasi legelő.

Epilógus

Halottaikat a románok összeszedték, eltemették. A magyarokat ruháiktól megfosztva egymásra hányták, így porladtak el temetetlenül a csatatéren, amelyet ma a bélesi vízierőmű duzzasztótavának 90 m-es vize fed. A román harcosok emlékére egy kőkeresztet állítottak, a magyar hősök emlékére állított fakeresztet a románság rendre kitörte, meggyalázta. Nicolae Bălcescu, a lázadó román erők egyik legtekintélyesebb vezetője, 1849 nyarán megpróbált közvetíteni Kossuth és Avram Iancu között, de már túl későnek bizonyult ezen tiszteletreméltó cselekedete, amiért az osztrákok mindenáron el akarták fogni és példásan megbüntetni. Heteken keresztül Avram Iancu bújtatta a hegyek között, mígnem egy kedvező pillanatban, kalandos körülmények között,

álruhában kiszökött Franciaországba. 1851-ben, Párizsban tartott egyik előadásában a következőképpen jellemezte az erdélyi román mozgalmakat, benne Iancu szerepét: „Való igaz, és saját magam is láttam, a szégyentől pirulva, hogy a románok a szabadságért a legalávalóbb, a legkegyetlenebb és legelavultabb zsarnokság zászlaja alatt küzdöttek.” Ugyanígy látta be utólag tévedését a szerb Sztratimirovics is. „Harcunk a magyarokkal egy rettenetes politikai baklövés volt”.

Péntek László

*A Körösfői Rákóczi Kultúregylet elnöke,
a Magyar Köztársasági
Arany Érdemkereszt kitüntetettje*

Az előadás elhangzott Isaszegen, 2010. március 27-én, a „Szabadságharcról más-képpen” címmel rendezett Nemzetközi Konferencián.

Rákóczi Kultúregylet

Székhely: Körösfő – Hóstát út 39. szám, Kolozs megye, Románia
Postacím: RO 407340 Izvorul Crișului, str. Hóstát nr. 318, jud. Cluj
Tel./fax: 00 40 264 257124, e-mail: rakoczike@freemail.hu